

О ПУТЯХ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ МАТЕМАТИКИ В ВУЗЕ

ГОЛОВИНА В.Г., ПАХЫРОВ З.П.

КГТУ им. И.Раззакова

izvestiya@ktu.aknet.kg

Рассматриваются приемы, позволяющие повысить качество преподавания математики в вузе.

Качество подготовки специалиста зависит от преподавания, в том числе и математики. Задача преподавателя состоит в том, чтобы убедить студента в в интересе математики, в изяществе и красоте того вопроса, который вы как раз сейчас рассматриваете. Поэтому преподаватель должен уделять особое внимание выбору задач, её формулировке и тому, как лучше это преподнести студентам, чтобы вызвать интерес к обучению. Именно интерес студента является стимулом для его работы.

Следует напомнить, что необходимо обратить особое внимание на вводную лекцию, так как она во многом определяет будущий успех преподавания. Подчеркнуть универсальность математики, которая обусловлена её абстрактностью. Одно и то же уравнение описывают распространение тепла в твердом теле, проникновение электромагнитного поля в плазму и диффузию частиц в жидкости. Одно и то же уравнение описывает течение несжимаемой жидкости, прогиб мембраны и напряжения в бруске, подвергнутом кручению. Единство материального мира и искусство исследователя сказываются в том, что одни и те же глубокие закономерности оказываются общими для огромного круга процессов и явлений. Общий для них оказывается и математическая модель, построенная на основании этих закономерностей.

Любое знание состоит частично из «информации» («чистое знание») и частично из «умения». В математике умение – это способность решать задачи, проводить доказательство, а так же критически анализировать полученное решение и доказательство. Умение, навыки являются наиболее важной составной частью математической культуры, гораздо более важной, чем просто знание некоторых фактов и теорем.

Важно обращать внимание на существенность условий какого-либо предложения. Например, в признаке сходимости Лейбница указываются три условия, которым должен удовлетворять ряд: знакопеременность членов ряда, а также монотонность и сходимость к нулю их абсолютных величин. Убедимся в том, что каждое из этих трех условий является существенным. Во-первых, в признаке сходимости Лейбница нельзя отбросить условие знакопеременности.

Пример. В ряде

$$1 - \frac{1}{2} - \frac{1}{2} + \frac{1}{3} + \frac{1}{3} - \frac{1}{3} - \frac{1}{4} - \frac{1}{4} + \dots \quad (1)$$

абсолютные величины членов не возрастают и стремятся к нулю. Однако все частичные суммы вида

$$S_{\frac{n(n+1)}{2}} = \begin{cases} 1, & \text{при нечетном } n, \\ 0, & \text{при четном } n, \end{cases}$$

а остальные частичные суммы принимают промежуточные значения. Такая последовательность частичных сумм предела не имеет, и поэтому ряд расходится.

Во-вторых, для сходимости знакопередающегося ряда важно монотонное не возрастание членов ряда, т.е. выполнение условия

$$u_1 \geq u_2 \geq u_3 \geq \dots \geq u_n \geq \dots \quad (2)$$

Существуют расходящиеся ряды, для которых выполняются все условия теоремы Лейбница, кроме (2).

Пример. Ряд

$$1 - \frac{1}{2} + \frac{1}{2} - \frac{1}{4} + \frac{1}{3} - \frac{1}{6} + \dots + \frac{1}{n} - \frac{1}{2n} + \dots \quad (3)$$

знакопередающийся и $\lim_{n \rightarrow \infty} u_n = 0$, но не выполняется условие (2). Ряд (3) расходится. В самом деле, если бы он сходилась бы по ассоциативному закону и ряд

$$\left(1 - \frac{1}{2}\right) + \left(\frac{1}{2} - \frac{1}{4}\right) + \dots + \left(\frac{1}{n} - \frac{1}{2n}\right) + \dots$$

т.е. ряд

$$\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \dots + \frac{1}{2n} + \dots = \frac{1}{2} \left(1 + \frac{1}{2} + \dots + \frac{1}{n} + \dots\right).$$

Но в скобках стоит гармонический ряд, который, как известно, расходится. Наконец, в-третьих, существенность условия

$$\lim_{n \rightarrow \infty} u_n = 0$$

вытекает из общего необходимого признака сходимости рядов.

Отсюда следует, что применение признака Лейбница к исследуемому на сходимость ряду должно состоять в проверке соблюдения для этого ряда всех трех условий признака.

Интерес у студентов вызывает анализ ошибок, допускаемых ими при решении задач. При демонстрации ошибок вскрываются причины их появления и приводятся правильные решения.

Допускаются грубые ошибки, когда требуется изменить порядок интегрирования в двойном интеграле. Такого рода ошибки являются следствием неумения правильно изобразить область интегрирования и формального усвоения правила вычисления двойного интеграла.

Например, изменить порядок интегрирования в интеграле

$$I = \int_0^1 dy \int_{-\sqrt{1-y^2}}^{1-y} f(x, y) dx.$$

Применялись ошибочные решения:

$$1) I = \int_{-1}^1 dx \int_0^{1-x} f(x, y) dy + \int_{-1}^1 dx \int_0^{\sqrt{1-x^2}} f(x, y) dy$$

$$2) I = \int_0^1 dx \int_{-\sqrt{1-x^2}}^{1-x} f(x, y) dy$$

Приведем правильное решение задачи. Изобразим область интегрирования.

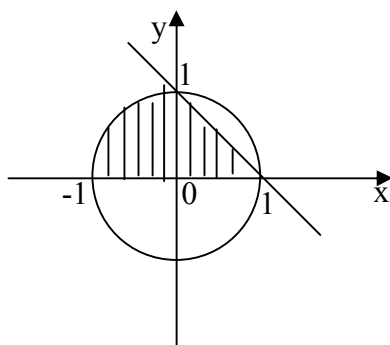
Замечаем, что данная область состоит из двух

правильных относительно оси ox областей и

$$\text{получаем } I = \int_{-1}^0 dx \int_0^{\sqrt{1-x^2}} f(x, y) dy + \int_0^1 dx \int_0^{1-x} f(x, y) dy.$$

При введении новых символов полезно называть их авторов. Например, существование

предела $\lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n$ впервые установил Даниил Бернулли в 1728 году.

Обозначение e введено Эйлером в печати в 1736 году, а в письмах и рукописях раньше (с 1728г.). Этот символ быстро стал общепринятым, $e = 2,7182818284\dots$

Временами преподавание может приблизиться к поэзии:

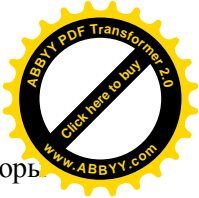
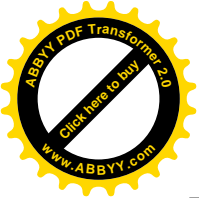
Это малое e

Так не нравится мне

Если честно сказать,

Можно только назвать

Неприличным его поведение. (Дж. А. Линдон)

Вчитываясь в некоторые стихотворные строки можно с удивлением заметить, что их авторы тонко чувствуют многие важнейшие математические идеи и понятия.

Чем меньше женщину мы любим,
 Тем легче нравимся мы ей.
 И тем её вернее губим
 Средь обольстительных сетей. (А. Пушкин)
 Перед нами наглядный мир прямой и обратной пропорциональности.
 Спросил меня голос в пустыне дикой:
 - Много ли в море растет земляники?
 - Столько же, сколько селёдок соленых
 Растет на берегах и елках зеленых.
 (С. Маршак, из английской народной поэзии).
 Отличная иллюстрация равномощности пустых множеств!
 Каждый день на белом свете
 Где-нибудь рождаются дети. (В. Блейк)
 Для любого осла
 Где-то травка проросла. (С. Лец)
 Как хорошо, что дырочку для клизмы
 Имеют все живые организмы. (Н. Заболоцкий)

Этими милыми двустушиями можно иллюстрировать понятия кванторов существования и общности – тех логических операций, которые в математических рассуждениях выражаются словами «для любого», «существует».

Лекция, практическое занятие – это творчество преподавателя. Один и тот же текст, переданный разными людьми может оказать очень разное воздействие. Необходимо помнить, что разные люди с одной и той же лекции уносят совершенно различное содержание и впечатление от неё. Это зависит от уровня их подготовленности, от их установке на данную лекцию и от их умения работать на лекции. Вопрос: может ли дробь, в которой числитель меньше знаменателя, быть равной дроби, в которой числитель больше знаменателя? (Ответ. Может, например, $\frac{-3}{6} = \frac{5}{-10}$). Очевидно, что этот вопрос не у всякой аудитории может вызвать интерес. Поэтому к использованию «хороших» вопросов надо подходить очень продуманно.

На занятии «Определенный интеграл, его свойства» полезно привести задачу: Какой интеграл больше

$$I_1 = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^{10} x dx \text{ или } I_2 = \int_0^{\frac{\pi}{2}} \sin^2 x dx ?$$

Решение. Так как $\sin^2 x > \sin^{10} x$, $\left(0; \frac{\pi}{2}\right)$ и равенство $\sin^2 x > \sin^{10} x$ на $\left[0; \frac{\pi}{2}\right]$ возможно

лишь при $x = 0$ и $x = \frac{\pi}{2}$, то

$$\varphi(x) = \sin^2 x - \sin^{10} x > 0, \quad x \in \left(0; \frac{\pi}{2}\right),$$

$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \varphi(x) dx > 0, \text{ то есть } I_2 > I_1$$

«Предмет математики настолько серьёзен, что полезно не упускать случая, сделать его немного занимательным». (Голез Паскаль), используя для разминки некоторые простые задачи – шутки. Например, в комнате четыре угла. В каждом углу сидит кошка. Напротив каждой кошки по три кошки. На хвосте каждой кошки по одной кошке. Сколько же всего кошек в комнате?

Решение. Некоторые считают так: 4 кошки в углах, по 3 кошки против каждой – это ещё 12 кошек, да на хвосте каждой кошки по кошке, значит, ещё 16 кошек. Всего 32 кошки. По своему они будут и правы. Но ещё более прав будет тот, кто сразу сообразит, что в комнате находится всего – навсего четыре кошки. Ни больше, ни меньше.

Некоторые приемы, позволяющие повысить эффективность преподавания математики, можно найти в работах [1,2,3].

Опыт преподавания показывает, что приведенные приемы вызывает интерес у студентов и повышают качество их подготовки по математике.

Литература

1. Головина В.Г., Пахыров З.П. Некоторые штрихи к преподаванию математики. Материалы республиканской научно-методической конференции «Проблемы прикладной математики, механики и инженерного образования», посвященной 50-летию КНТУ им. И.Раззакова и 75-летию профессора Усубакунова Р.У. Б.2005. Стр. 110-114.
2. Головина В.Г., Пахыров З.П. О применении конспектов-схем при изучении математики. Материалы международного научно-технического симпозиума «Образование через науку», т.2.Б.2004. С. 44-47.
3. Головина В.Г., Пахыров З.П. Ещё раз о преподавании математики. Известия КГТУ им. И.Раззакова. Материалы Международной научно-технической конференции «Инновации в образовании, науке и технике». Посвящается 100-летию первого ректора ФПИ-КГТУ профессора Сухомлинова, том 1. Б.2006. Стр. 85-87.

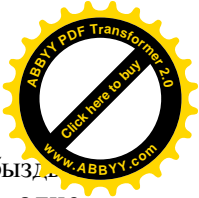
УДК: 37.047-057.875

КЕЛЕЧЕКТЕГИ МУГАЛИМДЕРДИ ЁЗИШ-ЁЗИШ ТАРБИЯЛООНУН ЖАГДАЙЛАРЫ

Аманова А.Ё.

Ж.Баласагын атындагы КУУ

This article considers the self-education as a pedagogical category with objective laws and technologies

Азыркы кездеги коомдогу социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрдүн, Республикабыздын билим берүү системин реформалоонун шарттарында, квалификациялуу даярдыгы бар адис мугалимдердин ролу чоң. Мына ушуга байланыштуу алдыкы педагогикалык тесттөөнү колдонуп, чыгармачылык менен иштей билген педагогдорго болгон мектептердин муктаждыктары улам барган сайын өсүүдө. Педагогикалык кесиптин өзгөчөлүктөрү, ага коюлган талаптар келечектеги адистерден теориялык, методологиялык, практикалык жана психологиялык даярдыкты талап кылат. Ошондуктан келечектеги педагог тандап алган кесибинин коомдогу социалдык манисин, анын өзгөчөлүктөрүн, коюлгон талаптарын, ага керек болгон кесиптик сапаттарын, жана башка ушул сыяктуу маселелерди туура түшүнүп, теориялык билимдерге, практикалык билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болушу керек.

Аталган кыйгөйдүн чечилиши педагогикалык окуу жайларда келечектеги кесип ээлерин өзүн-өзү тарбиялоонун маселелерин билиши менен тыгыз байланышат. Өзүн-өзү тарбиялоо объективдүү мыйзам ченемдүү-лүктөргө, өзгөчө технологияга ээ болгон педагогикалык категория. Мына ушуга байланыштуу төмөндөгү жагдайларга көңүл бөлүү керек:

-өзүн-өзү тарбиялоонун максатына; өзүн-өзү тарбиялоонун мазмунуна жана милдеттерине; өзүн-өзү тарбиялоонун каражатына; өзүн-өзү тарбиялоонун мазмунуна.

Өзүн-өзү тарбиялоонун каражаттары өзүнө иш аракеттин каражатын, куралын, предметин, мазмунун, жолдорун камтыйт. Негизинен өзүн-өзү тарбиялоонун каражаттары негизги жана кошумча деп бөлүнөт.

1. Негизги каражаттар (адекваттуу реалдуу педагогикалык иш аракет, теориялык, практикалык)

2. Кошумча каражаттар (искусствонун түрлөрү, маданияттык жана тиричиликтик шарттар менен тааныштыруу).

Бул каражаттар инсандын туура социалдык-этикалык багытталгандыгына, калыптануусунда маанилүү функция аткарат. Мындан сырткары өзүн-өзү тарбиялоонун каражаттарына иш аракетти ар түрдүү уюштуруу формалары (жекече пландар, өзүнө милдеттенме алуу, убада берүү, өзүн таанып билүүнүн, өзүнө таасир этүүнүн куралдары) кирет.

Өзүн-өзү тарбиялоо ая сезимдүү жана максаттуу, өзүнүн инсандык сапаттарын өркүндөтүүгө багытталган иш аракет болгондуктан анын мазмунун дүйнөгө болгон көз караштардын, теориялык билимдердин системасын, ден соолугунун жана кесиптик маанилүү сапаттарын камтыган инсанды тарбиялоо түзөт деп айта алабыз.

Биринчи кезекте жогорку деңгээлдеги методологиялык даярдыкты, саясий идеялык көз карашты, адеп-ахлактык маданиятты, педагогикалык жөндөмдө, социалдык - педагогикалык ой жүгүртүүсүн жана чыгармачылыгын өнүктүрүү керек. Азыркы кездеги педагогика, психология илимдеринин негиздерин билбей туруп чыгармачылык менен иштөөгө мүмкүн эмес. Өзгөчө мугалимдин кесиптик компетентүүлүгүнө жана анын практикалык даярдыгына жогорку талап коет. Ар түрдүү педагогикалык иш аракетке коюлган талаптарга ылайык мугалимдин инсанына жалпы, өзгөчө жана жекече деп классификациялоого болот. Мына ушул максатта мугалимдин инсанынын структурасын үйрөнүү үчүн профессор К.К. Платонов эштеп чыккан инсандын психологиялык концепциясын колдонсок болот. Бул концепция инсандын структурасынын ырааттуу моделин кароого мүмкүндүк берет. Моделдештирүүдө структуралык мамиле жасоо педагогдун инсанына, анын кесибине коюлган талаптардын системасын аныктоого жардам берет.

Инсан-бир катар өз ара байланышкан подструктурадан турган татаал социалдык - психологиялык түзүлүш.

Инсандын биринчи подструктурасынын мазмунун анын социалдык багытталгандыгы, мамилелеринин жана керектөөлөрүнүн системасы, мотивдери, идеалдары, көз караштары түзөт. Экинчи подструктурасы индивиддин тажрыйбасынан, мазмунунан, билиминен, билгичтиктен, жөндөм-дүүлүктөн, жалпы маданияттан турат. Үчүнчү подструктураны тукум куучулук менен берилген инсандын жекече өзгөчөлүктөрү түзөт.

Мына ушул концепциянын негизинде педагогдун инсанына коюлган төмөндөгүдөй талаптардын группасын бөлүп көрсөтүүгө болот:

1- группадагы талаптар педагогдун коомдук заказды аткаргандыгы менен мүнөздөлөт. Буга педагогдун саясий-идеялык, адептик педагогикалык сапаттары, кызыгуусу, керектөөлөрү,

ишенимдери, жүрүш-туруш мотивдери, идеалдары, педагогикалык этикага ээ болуу жалпы инсандык сапаттары, мүнөзү кирет.

2- Группадагы талаптар: кесиптик даярдыктар (окуткан предмети боюнча билиминин болушу, методиканы, педагогиканы, психологияны, педагогикалык технологияны билиши) жана анын жалпы өнүгүшү. Теориялык жана практикалык даярдыктар.

3- Группага психикалык процесстердин өнүгүшү кирет. Мында педагогикалык ой жүгүртүүнүн өнүгүшү негизги орунду ээлейт. Аны конкреттүү педагогикалык ситуацияны анализдөө, педагогикалык проблемаларды аныктоо, милдетти чечүүнүн варианттарын иштеп чыгуу жана башкалар тиешелүү. Педагогикалык ой жүгүртүү бир нече дэргеден турат:

1. Башталгыч дэргээл - педагогикалык ишеним менен багытталган методологиялык ой жүгүртүү. Бул дэргээлде мугалимдин негизги ойлору жаралат.

2. Ой жүгүртүүнүн экинчи дэргээли мугалимдин өзүнүн идеяларын өзгөчөлөнгөн конструкциянын жардамы менен ишке ашырат.

3. Мугалимдин оперативдик ой жүгүртүүсү шартта дэргээлди тизип турат. Бул жерде педагогикалык иш аракеттин көп түрдүүлүгү мүнөздүү. Мугалим педагогикалык закон ченемдүүлүктөрдүн ситуацияга ылайык колдоно билүүсү зарыл.

Демек, интеллектуалдык өзүн-өзү тарбиялоонун мазмуну өзүнө педагогикалык анализ жана синтезди, ой жүгүртүүнүн сапаттарын камтыйт. Педагогикалык кесип башка адамдардын иш аракеттерин башкаргандыгына байланыштуу иш аракетте мугалимдин эмоционалдык - эрктик сапаттары мааниге ээ болот.

Кесиптик өзүн-өзү тарбиялоодо психологиялык, дене тарбиялык өзгөчөлүктөр маанилүү.

Адам-пассивдүү объект эмес, ал өзүнүн «Менин» тизмеси, тарыхты жаратуучу. Биринчиден, ал адамдардын арасында, социалдык жана жаратылыштык чөйрө менен курчалып, катнашып, ал чөйрөнү өзгөртүп, өзү дагы өзгөрүп турат. Экинчиден, адам активдүү, ая сезимдүү жандык. Мына ушуга байланыштуу чөйрөнүн талабына ылайык өзүнүн жүрүш-турушун, адамдык сапаттарын өзгөртө алат.

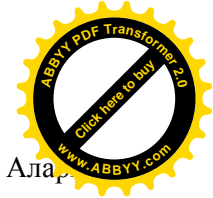
Өзүн-өзү тарбиялоонун теориясы жана практикасы шартта маанилүү методологиялык позиция болуп өзүн-өзү өркүндөтүүгө зарыл болгон керектөөлөрдүн пайда болушун тизмеси болуп саналат. Коомдук - өндүрүштүк иш аракеттин процессинде адамда инсандык, социалдык сапаттар пайда болот.

Адамдын турмушундагы керектөөлөр ички карама-каршылыктарды пайда кылат. Адамдын мамилелери объективдүү, субъективдүү таасирлердин астында калыптанат. Адам материалдык, руханий керектөөлөр менен реалдуу жашайт.

Өзүн-өзү тарбиялоону иш аракет, инсандын активдүүлүгүнүн жогорку формасы катары карап, бул иш аракетти социалдык тажрыйба катары карайбыз. Бул процесс коомдук тарбиялоонун уландысы болуп саналат, ал эми кесиптик өзүн-өзү тарбиялоо - кесиптик чеберчиликке ээ болуунун шарты болуп саналат. Адамдын өз жүрүш турушуна көз салышы, социалдык талаптарга ылайык өзүн-өзү тарбиялоого таасирин тийгизет. Өзүн-өзү тарбиялоо тышкы талаптарга ыңгайлануу эмес, ал инсандын сапаттарын өркүндөтүү болуп саналат. Өз билимин көтөрүү менен өзүн-өзү тарбиялоону, сабаттуулук (билимдүүлүк) менен тарбиялангандыкты чаташтырууга болбойт. Өз билимин көтөрүү өзүн-өзү тарбиялоонун каражаты болуп саналат. Кесиптик өзүн-өзү тарбиялоо процесси жекече мүнөздө болуп, өзүн-өзү таанып билүү жана өзүн баалоо, өзүн-өзү программалаштыруу, өзүн-өзү стимулдаштыруу, өзүнө-өзү таасир этиш деген этаптардан турат. 1. Өзүн-өзү таануу жана баалоо

Кесиптик өзүн таанып билүү инсандын касиеттерин (эркин, темпераментин, эске тутуусун, ой жүгүртүүсүн) аныктоо менен тыгыз байланышат. Бул өзүн-өзү баалоо менен аяктайт. Психологиялык адабияттарда өзүн-өзү баалоонун эки ыкмасы белгиленген: 1) өзүнүн ишке маимлесинин дэргээлин жетишкен ийгиликтер менен салыштырат, 2) социалдык салыштыруу, өзүн курчап тургандардын пикири менен салыштыруу. Бирок бул ыкмалар дайыма эле туура баалоого жардам бербейт. Себеби, кээде иш аракетке болгон айрым мамилеси менен гана өзүнө ашыкча, же кем баа берип коюшу мүмкүн. Өзүн баалоону калыптандыруунун жолу мугалимдин өзүнүн жетишкендигин идеалы менен салыштыруу болуп саналат. Өзүн-өзү таануу жана баалоо төмөндөгүдөй этаптарда ишке ашат: а) өзүн-өзү байкоо, б) өзүн-өзү талдоо, в) өзүн-өзү сыноо, г) өзүн-өзү баалоо.

3. Өзүн-өзү программалаштыруу же өзүн-өзү тарбиялоонун планын тизүү. Тарбиялоонун

программасы педагогикалык кесипке коюлган талаптардан келип чыгат. Алар төмөндөгүлөр кирет:

а) Социалдык жана жалпы инсандык сапаттар, б) Кесиптик - педагогикалык сапаттар, в) Индивидуалдык сапат.

4. Ёзгн-ёзг стимулдаштыруу.

5. Ёзгн-ёзг таасир этгг. Ёзгн-ёзг таасир этггд-т-ёзгн-ёзгн методдор жана ыкмалар колдонулат:

а) ёзгн-ёзг инструкциялоо, б) ёзгн-ёзг текшергг жана ёзгн-ёзг отчет бергг в) ёзгн-ёзг ишендиргг, г) ёзгн-ёзг мажбурлоо, д) ёзгн-ёзг ынандыруу

Демек, кесиптик ёзгн-ёзг тарбиялоо келечектеги мугалимдин коомдон татыктуу ордун табуусуна, керект-ёл-гн канааттандырууга таасирин тийгизет. Кесип эсинин мына ушул маселени баалашы маанилгг объективдгг кубулуш, инсандык субъективдгг асылдуулук деп билггг-ё болот.

Адабияттар

1. КРнын «Билим бергг ж-н-д-гг» Мыйзамы.
2. «Мугалимдин статусу ж-н-д-гг» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы.
3. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания буду-ёго учителя.- М., 1989.
4. Ильин Е.Н. Искусство обучения, (опыт: поиск, проблемы, находки) - М., 1982
5. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания буду-ёго учителя. 1989
6. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом обучении. - М., 1987
7. Кузьмина Н.В. Способность, одаренность, талант учителя.- Л., 1995.
8. Крупская Н.К. Воспитательная роль учителя . Пед. соч., изд. АПН СССР, М., 1959.
9. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта. Пед. соч., в 8-ми т., т.4. М., Педагогика, 1984.
10. Мудрик А.В. Учитель: вдохновение.- М., 1986.
11. Платонов К.К. Проблемы способностей. М., 1972
12. Скульский Р. П. Учиться быть учителем. - М. Педагогика, 1986.